

เทศน์เช้า วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๔

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรม เรามาทำบุญกุศลนะ เวลาเสียสละมันเป็นบุญกุศล เวลาบุญกุศลเราเสียสละเป็นวัตถุ เวลาเราไปทำบุญกุศลแล้วเราได้ไปวัดไปวา หลวงปู่ฝั้นบอกว่า

“ไปวัดใจ”

วัดใจนะ เวลาคนถามว่า “เวลาอยู่ในชีวิตประจำวันนี้ทำอย่างไร?”

ท่านบอกว่า “นั่งรถเมล์ หายใจเข้าให้ลึกพุท หายใจออกให้ลึกโซ อย่าหายใจทิ้งเปล่าๆ”

การหายใจ นี่ทางวิทยาศาสตร์เราหายใจเพื่อดำรงชีวิต ถ้าขาดออกซิเจนการหายใจชีวิตนี้ก็อยู่ไม่ได้ อันนี้เป็นอาหารอันหนึ่งของร่างกาย แต่เวลาเรากำหนดพุทโซ สิ่งนี้มันเกี่ยวเนื่องกัน ถ้าเกี่ยวเนื่องกันเราทำบุญกุศล เพราะจิตของเราเป็นผลของวิญญะ เห็นไหม แต่ถ้าเรามีปัญญา ฟังธรรมนี้มันเตือนเรานะ เตือนเราให้เรามีสติปัญญา

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะปรินิพพาน เห็นไหม

“ภิกษุทั้งหลาย เธอจงพิจารณาสังขารด้วยความไม่ประมาทเถิด”

ความไม่ประมาท พิจารณาสังขารมี ๒ อย่าง สังขาร ความคิด ความปรุง ความแต่ง กับสังขารร่างกาย สังขารร่างกายนี้ทุกคนรู้ได้เห็นได้ แต่สังขาร ความคิด ความปรุง ความแต่ง เราบอกว่าความคิด เห็นไหม เวลาเราฟังชาน เวลาที่มีความทุกข์นี้ความคิดบีบคั้นเรา ความคิดบีบคั้นเรา ร่างกายมันแปรสภาพไป เวลามันเสื่อมสภาพไปเป็นธรรมชาติของมัน

แต่เวลาความคิด นี้ความคิดว่าร่างกายแปรสภาพไป เราไม่อยากให้มันเป็นไปตามสภาพนั้น เราต้องการให้มันเป็นไปตามความพอใจของเรา เห็นไหม ความคิดซ่อนเข้าไป ถ้าความคิดซ่อนเข้าไป ดูความเจ้าเล่ห์ของกิเลสตัดหาความทะยานอยาก กิเลสมันเจ้าเล่ห์มาก มันเจ้าเล่ห์กับความรู้สึกนึกคิดของเรา เราบอกว่าเราเป็นนักวิทยาศาสตร์ เราคิดสิ่งใดต้องเป็นวิทยาศาสตร์

ถ้าเป็นวิทยาศาสตร์นะ แล้วความคิดมันเป็นวิทยาศาสตร์กับเราไหม? ความคิดมันซื่อตรงกับเราไหม? ถ้าความคิดมันซื่อตรง ทำไมมันมีเล่ห์กลของมันล่ะ? เล่ห์กลของกิเลสตัณหาความทะยานอยาก เห็นไหม เบียดเบียนตนแล้วก็เบียดเบียนผู้อื่น เบียดเบียนตนก่อนนะ หลวงตาท่านบอกว่า

“หูกับปากอยู่ใกล้กัน”

หูกับปากอยู่ใกล้กัน เห็นไหม คนพูดเองหูเราไม่รำคาญ แต่คนอื่นเขารำคาญ นี่คนอื่นเขารำคาญ ช่างนอกเขารำคาญ นี่ความรำคาญของเขา เวลาว่าการสะเทือนกัน มันสะเทือนกัน มันเบียดเบียนตนก่อนไง เบียดเบียนตนนี่หูกับปากมันอยู่ด้วยกัน แต่คนพูดไม่รู้เรื่อง คนพูดไม่ได้ยินว่าตัวเองพูดสิ่งใด แต่คนข้างเคียงเขาได้ยิน พอได้ยินนี่เบียดเบียนตนแล้วเบียดเบียนผู้อื่น

เบียดเบียนตน ตนไม่เข้าใจว่าเบียดเบียนตน แต่เบียดเบียนผู้อื่น ผู้อื่นเขาเข้าใจได้นะ ผู้อื่นเขารับแรงกระทบนั้นได้ แต่ตัวเองไม่ได้รับแรงกระทบ เห็นไหม นี่เบียดเบียนตน เบียดเบียนตนเพราะตนไม่รู้ว่าเบียดเบียนตนถึงได้เบียดเบียนผู้อื่น แต่ถ้าตนรู้ว่าเบียดเบียนตน เวลามันเสวยอารมณ์ มันเริ่มขยับ

“อย่าดูถูกความนิ่งอยู่ของพระอริยเจ้า”

เพราะพระอริยเจ้านิ่งอยู่นั่นล่ะมันคือสังขารม เวลaxyขยับมันส่งออกแล้ว มันขยับ พอมันขยับคือมันส่งออก แต่ถ้าขยับแล้วมันเป็นประโยชน์ เห็นไหม คุณสิหลวงปู่มันเวลาเทศนาว่าการนะ น้ำไหลไฟดับเลย น้ำไหลไฟดับ แล้วคนที่ต้องการสภาวะแบบนั้น ต้องการการชี้แนะ ต้องการการเตือนสติ ต้องการการบอกทาง นี่เขาจะได้ประโยชน์ของเขามาก

ถ้าเป็นประโยชน์ พระอริยเจ้าท่านจะทำเพื่อประโยชน์อันนั้น แต่ถ้าพูดออกไปหรือสะเทือนสิ่งใดไปมันไม่เป็นประโยชน์ เห็นไหม ไม่เบียดเบียนตนไง เบียดเบียนตนหลวงตาบอกว่า

“ความคิดนี้เหมือนขอนไม้ เราไปแบกขอนไม้ทีละขอนนี้หนักไหม?”

ความคิดเหมือนขอนไม้ จิตมันต้องแบกความคิดมันถึงจะแสดงออกมา จิตมันจะเสวยอารมณ์ จิตมันพุ่งออกไป นี่เบียดเบียนตนไง แต่เวลาขอนไม้เราอยากแบก เราชอบแบก เราชอบ

คิด เราชอบนึก เราชอบความฟุ้งซ่าน เราชอบความทุกข์ เราแบกขนไม้กั้น เราแบกความหนัก
หน่วงในหัวใจ แต่ไม่รู้ว่าจะแบก เห็นไหม ดูความเจ้าเล่ห์ของมันสิ

นี่เวลาสุนัขจิ้งจอกนะ เราว่าสุนัขจิ้งจอกเจ้าเล่ห์ แต่ความเจ้าเล่ห์ของมัน มันเจ้าเล่ห์เพื่อ
ดำรงชีวิตนะ มันเป็นสัตว์เครื่องจาง มันเป็นสัตตชาติของมันเป็น เป็นธรรมชาติของมัน ของ
สุนัขจิ้งจอก สุนัขจิ้งจอกมันต้องหาอยู่หากินของมันด้วยปัญญาของมัน แต่เราว่าสุนัขจิ้งจอกมัน
เจ้าเล่ห์ นี่ความเจ้าเล่ห์ของมัน มันก็เจ้าเล่ห์เพื่อดำรงชีวิตนะ แต่เวลากิเลสมันเจ้าเล่ห์ เห็นไหม
มันเจ้าเล่ห์กับเรา มันเจ้าเล่ห์ มันหลอกลวงเรา มันเบียดเบียนในความรู้สึกของเรา มันเจ้าเล่ห์
ไหม? ถ้ามันเจ้าเล่ห์ เราจะทำสิ่งใดเพื่อจะตรวจสอบมันล่ะ? เพื่อความเข้าใจสิ่งนี้ได้

ความเข้าใจสิ่งนี้ได้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม นี้ได้ทำลาย เห็นไหม

“เราเป็นไก่ตัวแรกที่เจาะฟองอวิชชาออกมา”

ฟองไข่ ไก่ตัวแรกที่มันเจาะฟองอวิชชาออกมา ความอวิชชาออกมามันครอบลูกไก่นั้นไว้
แต่เราไม่รู้ไม่เห็น เราไม่เห็นไก่ของเรา เราไม่เห็นลูกไก่ของเรา เราไม่เห็นไข่ด้วย แล้วเราจะไป
เจาะอะไร? ถ้าเรายังไม่มีความสงบของใจ เราไม่เห็นความรู้สึกนึกคิดของเรา เราจะไม่เห็นความ
เจ้าเล่ห์ของมันเลย แต่ถ้าเรามีความสงบของใจ เราควบคุมใจของเราได้ เวลาจิตใจเราสงบร่มเย็น
เห็นไหม นี่วิทยาศาสตร์เป็นแบบนี้

บอกว่าธรรมะเป็นวิทยาศาสตร์ ทุกอย่างต้องเป็นวิทยาศาสตร์ นี่การเกิด การตาย เรื่องจิต
วิญญาณต้องพิสูจน์ได้ทางวิทยาศาสตร์ ถ้าวิทยาศาสตร์ ถ้าจิตมันสงบเข้าไปเป็นวิทยาศาสตร์
ฉนิทสมาธิ อุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ เพราะตามข้อเท็จจริงของมัน ตามข้อเท็จจริงของใจ จิต
มันสงบเข้ามาได้ แต่นี่มันสงบเข้ามาไม่ได้ เห็นไหม เพราะความเจ้าเล่ห์ ความเจ้าเล่ห์มันไม่เป็น
วิทยาศาสตร์เพราะอะไร? ไม่เป็นวิทยาศาสตร์เพราะมันมีต้นหาคความทะยานอยากไง ไม่เป็น
วิทยาศาสตร์เพราะมันหลอกลวงใจ แล้วมันเป็นนามธรรม

แล้วบอกว่าธรรมะเป็นธรรมชาติๆ ธรรมชาติ เรารู้ธรรมะ เราก็กู้ธรรมะหมดแล้ว
ล่ะ สรรพสิ่งเป็นธรรมชาติหมดแหละ เป็นธรรมชาติต่อเมื่อหัวใจที่สิ้นกิเลสแล้ว ครูบาอาจารย์
ท่านมองเป็นธรรมชาติ เพราะสิ่งนั้นไม่ให้ผลกับใจดวงนั้นไง ใจดวงนั้นเข้าใจสภาวะธรรม
ทั้งหมด เข้าใจสภาวะความเกิดและความตาย เข้าใจรู้แจ้งหมด เห็นไหม สิ่งนั้นไม่มีการกดดวงใจ

ดวงนั้น มันก็เป็นเรื่องธรรมดา แต่ของเราเป็นอย่างนั้นไหมล่ะ? เวลาจะพลัดพรากกันไปนี่เสียอกเสียใจจนหัวใจจะหลุดออกไปจากอก

เวลาสิ่งใดกระทบใจเรา เห็นใหม่ เป็นธรรมชาติใหม่? เป็นธรรมชาติเรากี่ว่านี่โลกธรรมไง เป็นเรื่องธรรมดา ทำไมมันวูบวาบล่ะ? ทำไมมันเสียใจล่ะ? มันถึงไม่เป็นธรรมชาติไง ไม่เป็นธรรมชาติเพราะมันมีวิชา ไม่มีเป็นธรรมชาติเพราะมันมีทัศนคติความทะยานอยาก มันคาดหวัง มันต้องการ มันต้องให้เป็นไปตามความพอใจของมัน มันไม่เป็นธรรมชาติเพราะเหตุนี้ไง แต่ถ้ามันเป็นธรรมชาติเพราะว่าจิตมันเป็นธรรมชาติ มันเป็นวิทยาศาสตร์ถึงว่าเป็นวิทยาศาสตร์ ต้องพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์

พิสูจน์ได้ ตั้งสติไว้ แล้วเรามีสติปัญญาของเรา เห็นใหม่ เราควบคุมใจของเราได้ ถ้ามันสงบเข้ามา นี่ไงวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์เกิดแล้ว แล้วจะทดสอบอย่างไร? จะทดลองอย่างไร? ถ้าจิตมันสงบแล้วเราใช้ปัญญาอย่างไร? ถ้าเราใช้ปัญญาขึ้นมา เห็นใหม่ เราจะเห็นว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งปัญญา ปัญญาตรงนี้ปัญญาเกิดจากภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากธรรมจักร ไร่ปัญญาอย่างเรานี้มันปัญญาชี้โง่งง ปัญญาเจ้าเล่ห์ไง

นี่เวลาจะปฏิบัติธรรมนะ ทุกคนอยากปฏิบัติธรรม เราเป็นชาวพุทธใช่ไหม? เราเชื่อมั่นในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใช่ไหม? เราเชื่อมั่นในมรรค ผล นิพพานใช่ไหม? เราก็อยากจะพ้นจากทุกข์ใช่ไหม? เราก็อยากปฏิบัติกันใช่ไหม? แล้วได้ไหมล่ะ? นี่มันเจ้าเล่ห์โง่งงหนักก็ไม่ทำงาน ร้อนหนักก็ไม่ทำงาน อ่างเล่ห์โง่งง เดี่ยวรุ่งนี้ เดี่ยวมะรีนนี้ เดี่ยวนั่งแล้วมันจะเป็นนุ่นเป็นนี่

นี่ไงความเจ้าเล่ห์ของมัน เห็นใหม่ ถ้ามันเป็นความเจ้าเล่ห์มันก็ไม่เป็นวิทยาศาสตร์แล้ว ถ้ามันจะเป็นวิทยาศาสตร์ ถ้าเรามีสติปัญญาของเรา เรายังรักษาของเรา เราทำของเรา ถ้ามันเริ่มสงบเข้ามา ถ้ามันสงบได้ มันสงบได้มันรู้ได้ มันพิสูจน์ได้ เหมือนวิทยาศาสตร์ที่เขาทดสอบได้

นี่ก็เหมือนกัน มันเป็นวิทยาศาสตร์ แต่เราทดสอบมันไม่ได้ มันเป็นวิทยาศาสตร์ แต่มันโดนพญามาร โดนอวิชชาครอบงำหัวใจเราไว้ แล้วมันขับไล่ไป แล้วเราศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเราก็เชื่อมั่นของเราใช่ไหม? เราเชื่อมั่นของเรา เราเชื่อมั่นของเรา แล้วเราจะทำของเราให้ได้

ความเชื่อ ความศรัทธา ความเชื่อทำให้เรามาทดสอบ ความเชื่อทำให้เราพยายามค้นคว้าของเรา แต่ความเชื่อมันยังไม่เป็นความจริงขึ้นมา ถ้าความจริง ถ้าวิทยาศาสตร์เป็นความจริง นักวิทยาศาสตร์ เห็นใหม่ ทางทฤษฎีเขาก็รู้หมดแหละ แต่เราทดสอบออกมาทำค่าให้เราเห็นได้ไหม? ถ้าทำค่าให้เราเห็นมันก็เป็นอย่างนั้น แต่มันเป็นอย่างนั้นจริงๆ เป็นอย่างนั้นจริงๆ แต่เราทดสอบหรือยังล่ะ? มันเป็นทฤษฎีที่เราเชื่อตามทฤษฎี แต่นักวิทยาศาสตร์ที่เขาทดสอบแล้วเขารู้ของเขา เขาเชื่อมั่นของเขา เพราะเขาทำของเขา ต่อหน้าของเขา

ในการถ้าจิตมันสงบเข้ามา เห็นใหม่ มันก็สงบต่อหน้าเรา แล้วมันสงบต่อหน้าเรา นี่ปัจจุตัง สันติภูมิจิโก ธรรมะมันเป็นที่นี่ มันเป็นสันติภูมิจิโก สันติภูมิจิโกรู้จำเพาะตน รู้จำเพาะในความรู้สึกนั้น ความรู้สึกนั้นทุกข์ ก็ความรู้สึกนั้นรู้ว่าทุกข์ ความรู้สึกนั้นสุข ก็ความรู้สึกนั้นรู้ว่าสุข ความรู้สึกนั้นปล่อยวาง ก็ความรู้สึกนั้นปล่อยวาง แล้วความรู้สึกนั้นมันมีปัญหาขึ้นมา เห็นใหม่ พอมีปัญหาขึ้นมามันจะตกทำให้ความรู้สึกนั้น คือภวาสวะ คือภพนั้น คือจิตวิญญาณนั้น ปฏิสนธินั้นให้กำจัด ให้การไถ่กรอง การฟอกใจ ที่ใจมันสะอาดๆ สะอาดอย่างไร? ใจมันสะอาดอย่างไร? แล้วใจดวงนี้สะอาดไหมล่ะ?

นี่ถ้าเราเป็นปัญญาชนนะ เป็นผู้ที่จิตใจเป็นสาธารณะ เขาว่าใจเขาสะอาดคนนะ เราไม่มีเล่ห์กลในใจเราเลย เราอยู่เพื่อสังคม เราทำเพื่อสังคม แล้วมันสะอาดจริงไหมล่ะ? จิตใจเขาเป็นสาธารณะไง แต่ภวาสวะ ภพ อวิชชาสวะ คืออวิชชาความไม่รู้ กิเลสสวะ กิเลสคือค้นหาความทะยานอยาก ภวาสวะคือภพ ภพไง ปฏิสนธิจิตคือตัวภวาสวะ นี่จิตจิต จิตเดิมแท้แหละ เห็นใหม่ ความคิดมันเกิดบนอะไร? ภพชาติมันเกิดบนอะไร? มันเกิดบนภพนี้แหละ บนสถานที่ตั้งของจิตนี้แหละ

ฉะนั้น บอกว่าจิตเป็นสาธารณะ จิตเป็นสาธารณะ ตัวจิตนั้นแหละคือตัวกิเลส จิตเป็นสาธารณะ ความเป็นสาธารณะคือสติปัญญาที่เราอยากเป็นสาธารณะ แต่ตัวมันเองยังเกิดยังตายอยู่ ตัวมันเองยังมีสถานะที่จะต้องกำจัด ต้องชำระล้างอยู่ เห็นใหม่ ถึงจิตเป็นสาธารณะ เราบอกนี่เป็นจิตสะอาด ทุกคนก็ว่าเป็นจิตสะอาด เขาสะอาดบริสุทธิ์ เขาไม่เคยคิดชั่วเลย

ใช่ ไม่เคยคิดชั่วเลย นี่ไงที่เราบอกปัญญาของโลก นี่โลกียปัญญา แต่ถ้าปัญญาในพุทธศาสนามันต้องเป็นภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดธรรมจักร เกิดมรรคญาณ ญาณมันหยั่งรู้หยั่งเห็นนะ หยั่งเห็นถึงในหัวใจ คูสิ คูปัจจุบันเวลาเราทำสมาธิ เวลาจิตมันใช้ปัญญาส่งออก ส่งออก

มันก็ส่งออกเป็นอดีต-อนาคตไปแล้ว แต่พอมันเข้าไปถึงตัวจิต วิถีจิต จิตเดิมแท้ แล้วจิตเดิมแท้ มันทำงานในตัวมันเอง มันเป็นปัจจุบันในตัวมันเอง แล้วมันทำลายภวาสวะ ภพ มันกลืนกินตัวมันเองอย่างไร? มันทำลายตัวมันเองอย่างไร?

ถ้ามันทำลายตัวมันเองไปแล้ว นี่มันไม่มีสถานะในกามภพ รูปภพ อรูปภพ มันเป็นวิมุติ มันเป็นสังขธรรมที่เที่ยงตรง มันถึงว่าสรรพสิ่งนี้เป็นธรรมชาติ ทุกอย่างเป็นธรรมชาติหมดเลย เป็นธรรมชาติต่อเมื่อสิ้นกิเลส แต่เรากิเลสทั้งตัวมันเป็นธรรมชาติได้อย่างไร? ธรรมชาติก็คือการเกิดไฉน ธรรมชาติของวิญญูะไฉน มันไม่ใช่สังขธรรมแท้ไฉน นี่มันธรรมะคันเดาไฉน นี่เราต้องแก้ไขของเรา เราทำของเรา เห็นไหม เพราะความฉ้อฉล เพราะความเจ้าเล่ห์ ความเจ้าเล่ห์ของอวิชชานะ เพราะมันไม่รู้ เพราะความไม่รู้ ไม่รู้มันก็เจ้าเล่ห์ แต่ถ้ามันรู้จริงมีวิชาขึ้นมาแล้วมันทดสอบแก้ไข แล้วด้วยสติปัญญา ด้วยข้อเท็จจริงมันหาทางออกไม่ได้ มันหลบ

นี่กิเลสกลัวธรรมะ คือกลัวเหตุและผล ถ้าเหตุและผลเข้าไปทางด้วยเหตุและผล มันต้องยอมรับเหตุและผล ที่นี้การยอมรับนี้เราคุยกัน เห็นไหม เราเซ็นสัญญากันยังโงกกันเลย เราเซ็นสัญญาตกลงกันแล้วนะ ฟ้องศาลกันนี้โงกกันตลอดเลย นี่โงกตกลงกันแล้ว เหตุและผล ลงเอยกันแล้ว เช่นสัญญาแล้ว ยังจะต้องไปฟ้องศาลกันอยู่ แต่ถ้าเวลาธรรมจักรมันขึ้นมา มันด้วยเหตุและผลได้ไถ่ถอนขึ้นไป มันกลืนกินตัวมันเอง มันทำลายตัวมันเอง มันเป็นปัจจุบันนั้น ไม่มีอดีต อนาคต ไม่ต้องตกลงอะไรกันแล้ว

เหตุ เห็นไหม นี่เหตุปัจจัยทำให้มันสิ้นไป พอสิ้นไปมันจบแล้วมันจะไปฟ้องร้องเอากับใคร มันไม่มีสิ่งใด ไม่มีที่มา ไม่มีที่ไป ไม่มีอะไรทั้งสิ้น จะไปฟ้องร้องกับใคร? นี่โงกถามขบปัญหา ปัญญาเกิดจากภายใน เวลาเกิดจากโลกุตตรธรรม เกิดจากสัมมาสมาธิ เกิดจากจิต แต่ในปัจจุบันนี้ปัญญาเกิดจากสมอง มนุษย์เป็นสัตว์มหัศจรรย์ คิดอย่างหนึ่ง ทำอย่างหนึ่ง แล้วก็พูดอย่างหนึ่ง คิดนี้ฉ้อฉลเขานะ แต่พูดอ่อนหวานมาก เวลาทำก็หลอกลวงเขา

นี่โงกมันเป็นความจริงไหมล่ะ? มันเป็นความจริงไหม? แต่ถ้ามันเป็นมนุษย์มหัศจรรย์นี่จิตสงบไม่ได้ เพราะมันฟุ้งซ่านมาก เพราะเราคิดอย่างหนึ่ง แล้วเราทำอย่างหนึ่ง มันขัดแย้งกันแล้ว นี่ถ้ามนุษย์มหัศจรรย์จิตสงบไม่ได้ แต่ถ้าเป็นมนุษย์ที่ซื่อสัตย์ มนุษย์ที่มีเหตุมีผล จิตมันจะสงบเข้ามา สงบเข้ามาโดยข้อเท็จจริงของมัน แล้วเวลามันเป็นขึ้นมานี้เป็นมนุษย์ธรรมดา ไม่ใช่มนุษย์

มหัศจรรย์ คิดอย่างไรทำอย่างนั้น คิดอย่างไรพูดอย่างนั้น ชื่อตรงกับตัวเอง แล้วตัวเองนั้นใช้สติปัญญาของเรา

นี้ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสะอาดบริสุทธิ์ แต่ต้องสะอาดบริสุทธิ์ด้วยการกระทำ ไม่มีสะอาดบริสุทธิ์ด้วยความรู้สึกนึกคิด มีการกระทำ กระทำที่ไหน? กระทำด้วยจิต ผู้ที่เขากำหนดนโยบายใช้ไหม? เขาใช้ความรับผิดชอบของเขา เขาเครียดมาก แต่คนอาบเหงื่อต่างน้ำนะ ทำงานเสร็จเขาก็ไปนอนสบายของเขาแล้ว

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าจิตมันถึงที่สุดของภายในนะ นิ่งงานของจิต งานของจิตคืองานที่ว่าทำ ความสงบอย่างไร? ใช้ปัญญาอย่างไร? งานที่หนักหนาสาหัสสาครรจ์ แต่ แต่เป็นงานรื้อภพหรือชาตินะ นั่งนิ่งๆ นั่งสมาธิเฉยๆ นี่แหละ เวลาปัญญามันหมุนนะ เวลาใช้ปัญญาออกมาจากสมาธินี้เหนื่อยหอบนะ การทำงานในหัวใจ

นี่มันต้องมีเหตุมีผล ต้องมีการกระทำ จะเป็นโศดาบัน สกิทาคามี อนาคามี มันต้องมีเหตุมีผล ไม่ใช่ลอยมาจากฟ้า ไม่มีเหตุมีผลเป็นอะไรไม่ได้หรอก มันต้องมีเหตุมีผลของมัน แล้วเหตุผลนั้นต้องตามความเป็นจริงด้วย แล้วตามความเป็นจริงนะ ความจริงมีหนึ่งเดียว ชัมมสากัจฉา เอตัมมังคลมุตตมัง เวลาสนทนาธรรมกันนี้มันจะไปไหนไม่ได้หรอก มันจะลงทางเดียวกันถ้าเป็นความจริง

“เอตัมมังคลมุตตมัง ธรรมนี้เป็นมงคลอย่างยิ่ง”

เวลาสนทนาธรรมเป็นมงคลกับการที่เราชำระกิเลส เป็นมงคลกับการชี้ทางชีวิตของเราเห็นใหม่ นี่คือธรรม นี่ฟังธรรม ฟังธรรมแล้วจะได้ประโยชน์กับความรู้สึกนึกคิด กลับไปไตร่ตรอง ในกาลามสูตรบอกว่าไม่ให้เชื่อแม้แต่อาจารย์พูด แล้วนี่ก็ไม่ให้เชื่อเราพูด กลับไปคิดไตร่ตรองว่าเราพูดถูกหรือพูดผิด เอวัง